

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI DAXİLİ İŞLƏR NAZİRLİYİ

POLİS AKADEMİYASI

KAFEDRA: «CİNAYƏT HÜQUQU»

FƏNN: «CİNAYƏT HÜQUQU»

MÜHAZİRƏ

MÖVZU №17: «Cəzadan azad etmə»

Tərtib etdi: «Cinayət hüququ» kafedrasının baş müəllimi,
polis polkovniki, h.ü.f.d.
Rəsul Rüstəmov

Mühazirə kafedranın iclasında müzakirə edilib və bəyənilib

Protokol № _____ 2017-ci il

BAKI -2017

Mövzu 17.
Cəzadan azad etmə

P L A N :

Giriş.

1. Cəzadan azad etmənin anlayışı və nəzərdə tutulan cinayət hüquq normalarının ümumi xarakteristikası.
2. Cəzadan azad etmənin növləri.

Nəticə.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, 2020
2. Azərbaycan Respublikasının CM. Mad. 76-83. Bakı, 2020
3. Naumov A.V. «Cinayət hüququ» Ümumi hissə. «Qanun» Bakı, 1998
4. Səməndərov F.Y.»Cinayət hüququ» Ümumi hissə. Dərslik. Bakı, 2019
5. AR-ın CM-in Komentariyası. prof. F.Y.Səməndərovun red. ilə Bakı, 2019
6. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun qərarları. Bakı, 2017.
7. AR Ali Məhkəməsi Plenumunun “Məhkəmələr tərəfindən cinayət cəzalarının təyin edilməsi təcrübəsi haqqında” 25 iyun 2005-ci il tarixli Qərarı
8. Rəhimov İ.M.Cinayət və cəzanın fəlsəfəsi.Bakı, 2014
9. Rəhimov İ.M.Cinayətkarlıq və cəza.Bakı, 2015
10. Rəhimov İ.M. Cəzanın əxlaqiliyi haqqında.Bakı, 2016
11. Горелик И.И. Наказание и его назначение, Минск, 1978.
12. Михлин А.С. Проблемы досрочного освобождения от наказания. М., 1999.

GİRİŞ

Qeyd etməliyik ki, bəşər ailələrində cinayət-hüquqi siyasətin əsas istiqaməti-humanizm, məsuliyyətin diferensiasiyası və fərdiləşdirilməsi prinsipi zəmnində, imkan olduqda, cinayət-hüquqi məcburiyyət tədbirlərini realizə etmədən məhkumun islah edilməsinə nail olmaqdır. Belə ki, cinayət məsuliyyətindən azad etmə o halda ədalətli sayıla bilər ki, cinayət cəzası tətbiq etmədən belə azad etmə insanların hüquq və azadlıqlarına, hüquq qaydalarının qorunmasına ziyan yetirməsin. yəni cinayət qanunvericiliyini qarşısında duran vəzifələrin həllinə imkan versin. Başqa sözlə, şəxsin cəzadan azad edilməsi qərarı başqalarında cəzalıq hissi yaratmasın.

Beləliklə, cinayət məsuliyyətindən azad etməni, cəzadan azad etmədən fərqləndirmək lazımdır. Məlum olduğu kimi cinayətə görə tətbiq edilən cəza, məhkumlarda müsbət mənəvi keyfiyyətlər tərbiyə etmək üçün heç də yaxşı yararlı vasitə deyildir. Hökmlə təyin edilən cəzanın çəkilməsinin məcburiyyətindən törəyən məhrumiyyətlər, məhkumların nəzərində ümitsizlik yaradır. Bununla belə, cinayət qanununda cəzadan azad etmə institutlarının mövcüdlüğü məhkumları bir daha həyata bağlayır, onlara ümid verən işıq olur və güclü islah – tərbiyəedici stimül yaradır.

Məhz bu mövzuda CM-in və cinayət məsuliyyətinin prinsiplərinə əsaslanaraq «Cəzadan azad etmə» institutunun anlayışı, əhəmiyyəti və növləri öyrəniləcək.

Sual 1. Cəzadan azad etmənin anlayışı və nəzərdə tutulan cinayət hüquq normalarının ümumi xarakteristikası

Qeyd edildiyi kimi, cinayət məsuliyyətinin realizə edilməsinin əsas forması. törədilmiş cinayətdə təqsirlərkar hesab edilmiş şəxsə məhkəmənin hökmü ilə cəza tətbiq edilməsidir. Lakin \cinayət qanunvericiliyində müəyyən olunmuş əsaslarla ittihamedicini hökm çıxarıldıqdan və onun icrasına başlamazdan əvvəl ya da məhkum cəzasının bir hissəsini cəkəndən sonra məhkəməyə aydın olur ki, cəza məqsədləri artıq əldə edilmişdir, yəni məhkumun islah olunması üçün ona təyin edilmiş cəzanı çəkməyə ehtiyac yoxdur.

Məhkəmənin ittihamedicini hökm çıxarılması, cəza təyin etməsi və onun məhkum tərəfindən çəkilməsi—cinayət hüquq münasibətlərinin reallaşdırılmasının qanunauğun yekunudur. Lakin, təyin edilən cəzanı tamamilə, yaxud da qismən çəkməkdən cəzanın məqsədinə nail olmaq mümkün olduqda, humanizm və cəzaya qənaət prinsipinin təblərinə uyğun qanunda xüsusi olaraq nəzərdə tutulan bir sıra hallar cinayət törədən şəxsi cəzadan tamamilə, yaxud da qismən azad etməyə əsas verir. Belə hallarda məhkum olunan şəxs barəsində hökm çıxarıldıqdan sonra ya ümumiyyətlə cəza çəkməkdən azad edilir, ya da (əgər onun icrasına başlanmışsa) onun sonrakı icrasından azad edilir.

Xüsusilə qeyd etməliyik ki, cəzadan azad etmə müəyyən mənada cinayət arasında prinsipial fərqlər də çoxdur. Artıq bizə məlumdur ki, cinayət məsuliyyətindən azad etmə—yəni şəxsin törətdiyi cinayətə görə dövlət adından mühakimə edilməsindən və barəsində ittiham edici hökm çıxarılmaqdan, habelə cəzanın tətbiq edilməsindən imtina etməklə azad edilməsidir.

Cinayət qanunvericiliyinin prinsipial mövqeyinə görə cinayət törədən hər bir şəxsin maddi, mənəvi xarakterli dövlət məcburiyyət tədbirlərinə məruz qalmaq özdeçiliyi yaranır.

Cinayət hüquq elminin mövqeyinə görə cinayət məsuliyyətdən azad etmə o hallarda mümkündür ki, əməlin törədilməsi bu institutu nəzərdə tutan normalarda göstərilən şərtlərlə bağlı olsun. Buna görə də cinayət məsuliyyətindən azad etmənin tətbiqi üçün öncə cinayətin törədilmə faktı aydınlaşdırılmalıdır. Törədilən cinayətə əsasən şəxsin cinayətkar olması müəyyən edildikdən sonra, onun məsuliyyətdən azad

edilməsinin mümkünlüyü məsələsi həll edilir. Cinayət məsuliyyətindən azad etmə jinayət tərkibinin əlamətləri olan şəxs barəsində tətbiq edilir.

Məlum olduğu kimi cinayətə görə tətbiq edilən cəza, məhkumlarda müsbət mənəvi keyfiyyətlər tərbiyə etmək üçün heç də yaxşı yaralı vasitə deyildir. Hökmlə təyin edilən cəzanın çəkilməsini məcburiliyindən törəyən mərhumiyyətlər, məhkumların nəzərində əzablı bir həyatın başlanğıcı kimi canlanır və ümitsizlik yaradır. Bununla belə, cinayət qanununda cəzadan azad etmə institutlarının mövcudluğu məhkumları bir daha həyata bağlayır. onlara ümid verən işıq və güclü islah-tərbiyəedici stimül yaradır.

Cəzadan azad etmə-dövləti təmsil edən səlahiyyətli orqan tərəfindən cinayət törətməkdə təqsirli olan və məhkum edilən şəxsə cəzanın tətbiq edilməsinə. habelə məhkumun cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad edilməsinə dair qərarın verilməsidir.

Cəzadan azad etmənin bütün növləri üçün ümumi olan bu institut daxilində onları birləşdirən bir sıra cəhətlər vardır. Bunlara aşağıdakılar aid edilə bilər

- cəzadan azad etmə. cinayət törətməkdə təqsirli olan şəxsi ancaq dövlət təsir tədbiri kimi məhkəmə hökmü ilə təyin edilən cəzadan azad edir. Oa görə də cinayət törətməkdə təqsirli olan şəxsə həmişə cəza tətbiq edilmir. Müəyyən hallarda belə şəxslərə cinayət-hüquqi xarakterli məcburi tədbirlər, habelə vurduğu ziyanın ödənilməsi və s. bu kimi tədbirlər tətbiq edilə bilər. Cinayət qanunvericiliyində müəyyən edilən cinayət-hüquqi xarakterli məcburi tədbirlər cəzaya aid edilə bilməz. Cinayət hüquq normasının mətnində cəzadan azad etmənin, cəzanı çəkməkdən azad etmənin. habelə cəzanı başqa yüngül cəza ilə əvəz etmənin tətbiqi qaydaları və şərtləri qanunla müəyyən olunmuş əsaslarla həyata keçirilir.

- cəzadan azad etmə, məhkəmə icraatının müəyyən mərhələsində ittihamedici hökmün çıxarılması ilə bağlıdır. Cəzadan azad etmə cəza nəzərdə tutan hökm qüvvəyə minəndən cəza çəkilib qurtarana qədər dövr ərzində mümkündür. Çünki, cinayət məsuliyyətindən azad etmə məhkəmə hökmündən əvvəl həyata keçirilir və bununla əlaqədar, təkcə məhkəmə tərəfindən deyil. həm də müstəntiq, prokuror və təhqiqat orqanı tərəfindən icra edilir.

-cəzadan azad etmə ancaq məhkəmənin səlahiyyətinə aid məsələ olduğu halda. məsuliyyətdən azad etmə müxtəlif subyektlər tərəfindən həyata keçirilir. Çünki. qeyd etdiyimiz kimi cinayət-hüquqi təqibdən azad etmənin məqsədəuyğunluğunu hökm çıxarılma qədər yarırsa.

- belə halda cəzadan azad etmə deyil. cinayət məsuliyyətindən azad etmə mövcud olur.

-cəzadan azad etmənin məqsədəuyğun olub-olmaması məsələsi həll edilərkən məhkəmə belə azad əsaslarını, şərtlərini, qaydalarını və növünün müəyyən edən norma ilə yanaşı, cinayət qanunvericiliyinin ümumi vəzifələrini və jəzanın məqsədlərini də rəhbər tutur.

Cəzadan azad etmə məsələsi həll edilən zaman təkcə şərait deyil həm də məhkumun şəxsiyyəti, onun davranışı və mənəvi dəyərləri də dəyişmiş olur. Bütün obyektiv və subyektiv halları nəzərə alınmaqla məhkəmə məhkumun gələcəyinə proqnoz edir və cəzadan azad ediləcəyi təqdirdə onun yenidən cinayətə qayıtmayacağına mümkünlüyü məsələsi həll edilir:

-cəzadan azad etmədə həm ittihamedicini hökm, həm də onunla tənzip olunan hüquq münasibətləri dəyiikliyə məruz qalmır. Cəzadan azad etmə tam (məsələn, ittiham hökmünün icra müddətinin keçməsilə azad etmədə, ya da müəyyən şəraitlə cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmədə, ya da şərtsiz. cəzanın çəkilməmiş hissəsinin başqa yüngül cəza ilə əvəz etmə) ola öilər.

Məhkumun islah olunub-olunmamasına qiymət verilməsi üçün qanunda, kriteriya müəyyən edilməmişdir. Bu səbəbdən də şəxsin islah olunması üçün qanunda, kriteriya müəyyən edilməmişdir. Bu səbəbdən də şəxsin islah olunması üçün cəzanın tam çəkilməsinə lüzum olmadığını müəyyən edərkən məhkəmə məhkumun şəxsiyyətini, cəza çəkdiyi dövrdə onun davranışına və sairə halları nəzərə almaqla cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmənin mümkünlüyü məsələsini həll edir. Qanunda cəzadan azad etmənin bu növünün tətbiqi üçün məhkumun tam islah olunması tələb edilmir.

Qüvvəyə minən Cinayət Məcəlləsində cəzadan azad etmənin tətbiqi əsaslarında bir çox yeniliklər vardır. Qüvvədən düşən qanunun məhkumundan cəza çəkdiyi ddə əməyə vicdanlı münasitəilə və nümunəvi davranışı ilə özünün islah olunduğunu sübut etməyə tələb edirsə, yeni qanun bunun tələb etmir. Belə ki, yəni qanunda cəzadan şərti azad etmənin tətbiqi üçün məhkəmənin şəxsin islah olunması üçün cəzanın tam çəkməsinə lüzum olmadığı qənaətinə gəlməsi kifayət hesab edilir. bununla belə, məhkəmənin belə qərarı da cəzanın çəkildiyi dövrdə məhkumun islah olunmasını təsdiq edən sabit davranışına əsaslanmalıdır.

Qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyində cəzadan azad etmənin aşağıdakı növləri nəzərdə tutulur:

- cəzadan şərti olaraq yaxından əvvəl azad etmə mad. 76.
- cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz etmə. mad: 77.
- xəstəliyə görə cəzanı çəkməkdən zad etmə. mad.78.
- hamilə qadınlar və azyaşlı uşaqları olan qadınlar tərəfindən cəzanın çəkilməsinin təxirə salınması mad.79.
- ittiham hökümünün icrası müddəti ilə əlaqədar cəza çəkməkdən azad etmə. mad. 80.
- amnistiya. mad. 81
- əhvetmə mad. 82

Cəzadan azad etmənin sadalanan növləri şərtsiz və şərti xarakter daşıya bilər. Burada ittiham hökümünün icra müddəti ilə əlaqədar cəzadan azad etmə, xəstəliyə azad etmə, amnistiya və əfv qaydasında cəzadan azad etmə növləri cəzadan azad etmənin şərtsiz növləri aiddir. Belə ki, sadalanan azad edilən məhkumlar üzərinə heç bir öhdəçilik qoyulmur. Belə məhkumlar azad edildikləri halda cinayət hüquqi nəticələr aradan qılınmış olur. Qeyd etməliyik ki, hökümün icra müddəti yeni cinayətin edilməsi ilə kəsildikdə, bu müddət həmin cinayətin törədildiyi vaxtdan yenidən başlanır.

Sual 2. *Cəzadan azad etmənin növləri*

Məhkəmə islah işləri, azadlığın məhdudlaşdırılması, intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama, hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma və ya müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəza çəkən şəxsin islah olunmaq üçün cəzanı tam çəkməsinə lüzum olmadıqda qənaətinə gələrsə, onu cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edə bilər. Bu halda, şəxs tamamilə və ya qismən əlavə cəzadan da azad edilə bilər.

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə praktikada daha tez-tez tətbiq edilən institutlardandır. Bu institutun mahiyyəti onunla bağlıdır ki, qanunda nəzərdə tutulan əsaslar olduqda məhkəmə məhkumu hökmdə göstərilən cəzanı çəkib qurtarmamış cəzadan azad edir.

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə cəza çəkən şəxsin islah olunmaq üçün cəzanı tam çəksəminə lüzum olmadığı aydın olarsa və cəzanın qanunla müəyyən edilən hissəsi çəkilərsə, məhkum barəsində tətbiq edilə bilər.

Yeni jinayət məcəlləsində cəzadan şərti azad etmənin tətbiq edildiyi cəza növlərinin dairəsi nisbətən genişləndirilmişdir. Belə ki, azadlığı məhdudlaşdırma və hərbi üzrə məhdudlaşdırma kimi cəza növlərindən şərti azad etmənin tətbiqinə törədilən cinayətin ağırlığından, habelə məhkumun şəxsiyyətinin təhlükəliliyindən asılı olaraq məhdudiyət qoymur.

Yeni Cinayət Məcəlləsi cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmənin tətbiqinin digər şərti kimi cinayətin kateqoriyaları üzrə təyin edilən cəzanın qanunla təyin edilən zissəsinin çəkilməsi tələbini qoyur.

Cinayətin aid olduğu kateqoriyadan asılı olaraq təyin edilən cəzanın aşağıdakı göstərilən həddlərinin çəkilməsi zəruri sayılır:

- böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətə görə təyin edilən cəza müddətinin ən azı yarısını;
- ağır cinayət törətməyə görə, təyin edilən cəza müddətinin ən azı üçdə iki hissəsini;
- xüsusilə ağır cinayət törətməyə görə təyin edilən cəza müddətinin ən azı dördü üç hissəsini;

Cəzadan şərti azad edilən, lakin cəzanın çəkilməmiş müddəti ərzində Məcəllənin 76.6-cı maddəsi ilə müəyyən edilən əsaslar barəsində belə azad etmə ləğv edilən məhkumların da yenidən cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi üçün

törədilən cinayətin hansı kateqoriyaya aid olmasından asılı olmayaraq, onlara təyin edilən cəzanın ən azı dördüdə üç hissəsinin çəkmələri tələb olunur.

Məhkumun islah olunması barədə məhkəmənin gəldiyi nəticə, onun haqqında şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmənin tətbiqi üçün zəruri müddətin tamamlandığı ərəfədən olan məlumatlara yox, cəzanın çəkilən bütün müddəti ərzində məhkumun xarakterizə edən məlumatlara əsaslanmalıdır.

Yeni qanun göstərişlərinə əsasən, cinayətə görə təyin edilən cəza azadlıqdan məhrumetmə ilə bağlıdırsa, məhkumun cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilməsi üçün ona təyin edilən bu növ cəzanın ən azı altı ayını çəkməsi tələb olunur.

Ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəzaya məhkum edilən şəxslər bu cəzanın Ən azı 25 ilini həqiqətən çəkdikdə və ya cəzanı çəkdiyi dövrdən qəsdən cinayət törətməkdən məhkəmə məhkumunun cəzanın çəkilməsinə daha lüzüm olmadığı qənaətinə gələrsə, ömürlük azadlıqdan məhrum edilən şəxsi cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilə bilər.

Köhnə Cinayət Məcəlləsi mövqeyindən fərqli olaraq yeni Cinayət Məcəlləsinin 76-cı maddəsi şərti məhkum edilən şəxsi üzərində nəzarətin həyata keçirilməsinin əməl kollektivinə həvalə edilməsini nəzərdə tutur. Məsələn 76-cı maddəsinin göstərişinə görə, belə nəzarəti müvafiq dövlət orqanı. əgər məhkum edilən hərbi hüquqçudursa, hərbi hissənin komandanlığı həyata keçirir.

Şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmənin tətbiq edən məhkəmə şəxsinə üzərinə qanunla müəyyən olunmuş vəzifələri, yəni belə şərti məhkumluq zamanı təyin edilən vəzifələr: məhkumun islah edilməsinə nəzarət edən orqanı xəbərdar etmədə daimi yaşayış yerini dəyişdirməmək, müəyyən yerlərə getməmək, alkoqolozmə. narkomaniya. toksikomaniya və ya digər yoluxucu xəstəliklərə qarşı müalicə keçmək, ailəyə yardım göstərmək, habelə məhkəmənin rəyincə anti islah edilməsinə kömək edə biləcək digər vəzifələri qoya bilər. Şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilmiş şəxsin davranışına. üzərinə qoyduğu vəzifələrin yerinə yetirməsinə nəzarət ixtisaslaşdırılmış dövlət orqanının bunun üçün ayırdığı müvəkkil tərəfindən, hərbi qulluqçular barəsində isə hərbi hissələrin və idarələrin komandanlığı tərəfindən həyata keçirilir. Cinayət qanunvericiliyinə əsasən, məhkəmə məhkumçusu əsas cəzadan da tamamilə yaxud qismən azad edə bilər.

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilən məhkum cəzanın çəkilmə müddəti ərzində məhkəmənin onun üzərinə qoyduğu ona nəzarət edən orqana məlumat

vermədən hər hansı bir vəzifəni yerinə yetirə bilməz. Həm də məhkum cəzanın çəkilmədiyi müddət ərzində yenidən cinayət törətməkdən çəkinməlidir.

Yeni Cinayət Məcəlləsinin 76-cı maddəi cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə haqqında qərar aşağıdakı göstərilən hallarda ləğv edilə bilər:

a) cəzadan şərti azad edilən şəxs məhkəmə tərəfindən onun üzərinə qoyulan vəzifələri yerinə yetirməkdən qəsdən boyun qaçırırdıqda;

v) şərti azad edilən məhkum ictimai qaydanı pozmadığına görə onun barəsində inzibati tənbeh tətbiq edildikdə;

s) cəzadan şərti azad edilən məhkumun davranış üzərində nəzarəti həyata keçirən dövlət orqanı məhkəmə qarşısında məhkumun cəzadan şərti azad edilməsi haqqında qərarın ləğv edilməsi və cəzanın çəkilməmiş hissəsinin icra olunmağı yönəldilməsi barədə təklif verdikdə;

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilən məhkum cəzanın çəkilməmiş müddəti ərzində qəsdən, yaxud ehtiyatsızlıqdan cinayət törətməkdə də onun barəsində cəzadan şərti azad etmə haqqında qərar ləğv edilə bilər.

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilən şəxs cəzanın çəkilməmiş müddəti ərzində ehtiyatsızlıqdan cinayət törətməkdə şərti azad etmə haqqında çıxarılan qərarın qüvvədə saxlanması və ya ləğv edilməsini məhkəmə həll edir.

Bunun üçün məhkəmə məhkumun şərti azad edilən andan onun ehtiyatsızlıqdan cinayət törətdiyi vaxta qədər keçən dövr ərzində davranışını nəzərə alır. Məhkəmə şərti azad etmənin ləğv etdikdə əvvəlki hökmlə edilən cəzanın çəkilməyən hissəsi ilə ehtiyatsızlıqdan törədilən cinayətə görə təyin edilən cəzanı toplayaraq hökmlərin cəminə görə təyin edir.

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilən şəxs cəzanın çəkilmədiyi müddət ərzində qəsdən cinayət etməyə dair qərarın ləğvinə hər bir halda əsas yaranır. Belə hallarda məhkəmə cəzadan şərti azad etməyə dair qərarı ləğv edir, əvvəlki hökmlə vaxtından əvvəl azad etmə ilə bağlı cəzanın çəkilməyən hissəsinin və yenidən qəsdən törədilən cinayətə görə təyin edilən cəzanı Cinayət məəcəlləsinin müvafiq maddəsi ilə müəyyən edilən qaydada, yəni hökmlərin cəminə görə cəza təyin edir.

Yeni cinayət qanununda cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmənin tənzimini müəyyən edən köhnə cinayət hüquq normasından imtina etmişdir. Hazırda cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə üzrə cinayət işlərinə baxılması ilə bağlı

yaranan hüquq münasibətləri Cinayət Prosesual qanunvericiliyi ilə tənzim edilir. Məhkum təyin edilən cəzanın qanunla müəyyən edilən hissəsini icrasını həyata keçirən müəssisə, yaxud dövlət orqanı məhkumun cəzadan şərti azad edilməyə təqdim edilməsi ilə bağlı mühafizəsini bildirən qərar varilməlidir.

Cəzanın icrasını həyata keçirən müəssisə və ya orqanın cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etməyə dair qərar verib-verməməsi ilə bağlı ərizə ilə məhkəməyə müraciət etmək hüququ məhdudlaşdırılmır. CPM-nə əsasən cəza çəkməkdən şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə və cəzanın çəkilməmiş hissəsini daha yüngül cəza ilə əvəz etmə məhkumun ərizəsi əsasında cinayət qanun müddəasına müvafiq olaraq cinayət cəzalarını icra edən müəssisə və ya orqanın mülahizəsi nəzərə alınmaqla məhkəmə tərəfindən tətbiq olunur.

Maddə 77. Cəzanın çəkilməmiş hissəsini daha yüngül cəza növü ilə əvəz etmə

Böyük ictimai – təhlükə törətməyən və ya ağır cinayət törətməyə görə müəyyən müddətə azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza çəkən şəxsin cəzanın çəkdiyi dövrdə davranışını nəzərə alaraq, məhkəmə cəhanın çəkilməmiş hissəsini daha yüngül cəza növü ilə əvəz edə bilər.

Cəzanın çəkilməmiş hissəsi çəkildikdən sonra tətbiq edilə bilər.

Cəzanın çəkilməmiş hissəsinin əvəz edilməsi zamanı məhkəmə bu Məcəllənin müvafiq maddəsində nəzərdə tutulmuş istənilən daha yüngül cəza növünü, hər cəza növü üçün bu Məcəllə ilə müəyyən edilmiş həddə seçə bilər.

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmədən fərqli olaraq, cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza ilə əvəz edilməsi mütləq xarakter daşıyır.

Cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəzanövü ilə əvəz etmə institutu. məhkumun islah edilmə prosesinin sürətlənməsinə, onun normal sosial faydalı həyata qayıtmasına yardım edir. Qeyd etdiyimiz kimi Cinayət Məcəlləsi əvvəlki Məcəllədən fərqli olaraq cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsini müstəqil institut kimi müəyyən edir. Çünki bu institut özünün əsaslarına və tətbiqi şərtlərinə görə fərqlənir.

Cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsi bütün kateqoriyadan olan cinayətlər barəsində deyil, ancaq böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətləri törətmək üstündə azadlıqdan məhrumetmə növündə cəzaya məhkum edilməlidir ki, cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz

edilməsi bütün kateqoriyadan olan cinayətlər barəsində deyil, ancaq böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya ağır cinayətləri törətmək üstündə tətbiq edilir. Xüsusilə qeyd edilməlidir ki, cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsi bütün kateqoriyadan olan cinayətlər barəsində deyil, ancaq böyük ictimai təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayətləri törətmək üstündə törətməyən növündə cəzaya məhkum edilən şəxslər barəsində tətbiq edilir.

Cəzadan Şerti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə cəzanın çəkilməmiş hissəsinin çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz etmə maddələrinin müqayisəsindən belə nəticə hasil olur ki, cəzanın çəkilməmiş hissəsinin başqa yüngül cəza ilə əvəz etmə maddələrinin müqafisəsindən belə nəticə hasil olur ki, cəzanın çəkilməmiş hissəsinin başqa yüngül cəza ilə əvəz edilməsi intitutunun tətbiqi üçün məhkumun islah olunmasına nisbətən az tələb qoyulur. Məhkumun sonrakı dövrdə islah olmasının davam etdirilməsi üçün onun cəmiyyətdən təcrid edilməsi üçün cəmiyyətdən təcrid edilməsi züsumu aradan qalxır. Burada məhkumun islah edilməsi prosesinin davamedilməsi başqa nisbətən yüngül cəzanın köməyi ilə mümkün sayılır.

Cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsinin tətbiqi üçün rəhbər tutulacaq konkret kriteriya müəyyən edilmir. Buna əsas, cəzanı icra edən orqanın (müəssisənin) mülahizəsini və digər halları da nəzərə alır. Əlbəttə burada şəxsiyyətin özünün hissəsinin daha yüngül növü ilə əvəz etmə maddəsinin göstərişinə görə, cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza ilə əvəz edilməsi üçün təyin edilən cəzanın məhkum tərəfindən üçdə birinin çəkilməsi tələb olunur.

Qanun 77-ci maddəsinin 3-cü hissəsinin göstərişinə görə, məhkəmə azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzanın çəkilməmiş hissəsini başqa yüngül cəza növü ilə əvəz etməyi qət etdikdən, o, azadlıqdan məhrum etmənin çəkilməmiş hissəsini bu Məcəllənin 42-ci maddəsində sadalanan istənilən daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilə bilər. Bunun üçün azadlıqdan məhrum etmə növündə cəzanın çəkilməmiş hissəsi ancaq başqa yüngül əsas cəza növü ilə əvəz edilə bilər. Həm də seçilən yüngül cəzanın həddi müəyyən edilərkən qanunla bu cəza növü üçün müəyyən edilən yüksək hədd aşıla bilməz. Deməli, cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilməsi şərtsiz xarakter daşıyır.

Cinayət törətdikdən sonra psixi xəstəliyə tutulmuş və bunun nəticəsində öz əməlinin (hərəkət və ya hərəkətsizliyin) faktiki xarakterini və ictimai təhlükəsizliyini

dərk etmək və ya həmin əməli idarə etmək imkanından məhrum olmuş şəxs cəzadan və ya cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad olunur. Belə şəxs barəsində məhkəmə tərəfindən bu Məcəllə ilə nəzərdə tutulmuş tibbi xarakterli məcburi tədbirlə tətbiq edilə bilər. Həmin şəxslər faktiki olaraq, anlaqsız vəziyyətin həm hüquqi, həm də tibbi meyarlarının bütün əlamətlərinə malik olurlar. Lakin onlar buna görə anlaqsız hesab edilə bilməzlər. Çünki anlaqsız vəziyyət şəxsin gətirdiyi maqama əsasən müəyyən edilir. Belə ki, cinayət törətdikdən sonra cəzanın çəkilməsinə mane olan sair ağır xəstəliyə düçar olmuş şəxs məhkəmənin qərarı ilə cəza çəkməkdən azad edilə bilər.

İntizam xarakterli hərbi hissədə saxlama növündə cəza çəkən hərbi qulluqçuluq, onların hərbi xidmətə yararsız hesab edilməsinə səbəb olan xarakterlərə düçar olduqda, cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad edilirlər. Belə hallarda məhkəmə həmin şəxslərə cəzanın çəkilməmiş hissəsinin daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilə bilər. Cinayət qanuna əsasən cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddətləri və ittiham hökmünün icra müddəti şəxslər sağalana qədər keçməmişdirsə, cinayət məsuliyyətinə və cəzaya məruz qala bilər.

Cinayət törətdikdən sonra psixi xəstəliyə tutulan şəxs yol verdiyi əməlin faktiki xarakterli və ictimai təhlükəsizliyi dərk etmirsə, yaxud da dərk etsə də, psixi xəstəliyin təsiri altında öz hərəkətlərini idarə etmək qabiliyyətinə malik deyildirsə, belə şəxs ona göstərilən islah təsir tədbirlərinin mahiyyətini dərk edə bilmədiyindən cəzanın tətbiqi ilə izlənilən məqsədə nail olmaq mümkün olmur. Belə şəxslər barəsində məhkəmə tibbi xarakterli məcburi tədbirlər tətbiq edir.

Məhkumun barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqi məhkəmənin hüququdur. Psixi cəhətdən xəstə olanın şəxsiyyətini, onun xəstəliyinin ağırlıq dərəcəsini və digər halları nəzərə alaraq məhkəmə tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsinin təyin edilib-edilməmsini həll edir.

Qeyd etməliyik ki, anlaqsız vəziyyətdə cinayət törətmiş şəxslər barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi üzrə məhkəməyədək icraat ibtidai istintaq şəklində aparılır. Belə ki, anlaqsız vəziyyətdə cinayət törətmiş şəxslər cəmiyyət üçün təhlükəli olaraq qalmaqda davam etdikdə, müstəntiq və ibtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror həmin şəxslər barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsinə üzrə işin başlanması haqqında qərar çıxarır.

Məhkəmə psixi xəstəliyə tutulmuş məhkuma tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiqini zəruri sayırsa, eyni vaxtda həm də onun cəzadan azad edilməsi məsələni həll

edir. Prosesual qanunvericiliyinə əsasən barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi üzrə işə başlanmamış şəxs öz psixi vəziyyətinə görə iş üzrə icraatda iştirak edə bilmədikdə, müstəntiq ibtidai araşdırmaya prosesual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror bu barədə protokol tərtib edir və həmin protokol müvafiq şəxsin prosesual fəaliyyət qabiliyyəti olmayan hesab edilməsi barədə məsələnin həlli üçün hakimə göndəliri.

Cinayət törətdikdən sonra ağır xəstəliyə düşər olan şəxsin cəzadan azad edilməsi nisbətən fərqli əsaslara malikdir.

Cəzanın çəkilməsinə mane olan sair ağır xəstəlik dedikdə, cəzaçəkmə yerində məhkumun həyatını təhlükə altına lan, habelə onun üçün ağır nəticələr doğura biləcək xüsusiyyətə malik olan xəstəliklər nəzərdə tutulur. Belə xəstəliklərin xüsusi siyahısı müəyyən edilməlidir.

Cəzanın çəkilməsinə mane olan xəstəlik məhkumun müəyyən hallarda əmək qabiliyyətini aradan qaldırdığından bəzi cəza növlərinin icrası da qeyri mümkündür.

Məhkum cəzasını çəkməyə mane olan ağır xəstəliyə tutularsa, cəzaçəkmə yeri üzrə birinci instansiya məhkəmə həkim komissiyasının rəyi əsasında onu cəzanı çəkməkdən azad edir. Belə ki, məhkəmə məhkumun cəza çəkmədən azad edilməsi haqqında məsələyə onun müdafiəçisinin və ya qanuni nümayəndəsinin ərizəsi, yaxud cəzaçəkmə yerinin müdiriyyətinin təqdimatı əsasında baxır. Eynilə, bizə məlumdur ki, cinayət törətdikdən sora psixi xəstəliyə tutulmuş şəxslər barəsində tibbi xarakterli məcburi tədbirin tətbiq edilməsi üzrə icraatda müdafiəçinin iştirakı məcburi olmaqla bərabər, müdafiəçi işdə əvəllər iştirak etmədiyi hallarda o, psixi pozuntu faktının müyyən edildiyi andan icraata buraxılır.

Cinayətin törədilməsində ittihamın elan edilməsinə əsas verən kifayət qədər sübutlar olduğu halda müstəntiq psixi xəstəliyə tutulmuş şəxsin təqsirləndirilən şəxs qismində cləb edilməsi haqqında əsaslandırılmış qərar çıxarır.

Səhhətinin vəziyyəti buna mane olmadığı halda ittiham elan edilməsi haqqında qərar cinayət törətdikdən sonra psixi xəstəliyə tutulmuş şəxsin özünə təqdim edilə bilər. Şəxsin qərarla tanış edilməsi myümkün olmadıqda, bu barədə protokol tərtib edilir. Cinayət törətdikdən sonra psixi xəstəliyə tutulmuş şəxsə ittihamın elan edilməsi barədə qərarla təqsirləndirilən şəxsin müdafiəçisi, habelə qanuni nümayəndəsi tanış olur.

Cinayət Məcəlləsində xəstəlik üzündən hərbi qulluqçuların cəzadan azad edilməsinin xüsusi qaydaları müəyyən edilmişdir. Qanuna görə intizam xarakterli hərbi hissədə salama növündə cəza çəkən hərbi qulluqçular, hərbi xidmətə yararsız hesab edilməsinə səbəb olan xəstəliklərə düçar olduqda cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad edilirlər. Belə hallarda cəzanın çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilə bilər.

Hərbi qulluqçunun tutulduğu xəstəlik hərbi qulluğun davam etdirilməsini qeyri-mümkün etsə də, cəzanın çəkilməsinə mane olmaya da bilər. Məhkumun tutulduğu xəstəlik, həmçinin hərbi qulluğun keçirilməsini mümkün etməkdə, hərbi qulluqçu tamamilə cəzanı çəkməkdən azad edilir.

Məhkumun tutduğu xəstəlik onun digər cəza növlərini çəkməsinə mane olmazsa, onun cəzasının çəkilməmiş hissəsi başqa yüngül cəza ilə əvəz edilə bilər.

Xəstəliyə düçar olan şəxs sağaldıqda, əgər hökmün icra müddəti keçməmişdirsə, o cəzanı çəkmək üçün yenidən cəzaçəkmə yerinə qaytarıla bilər. Bir sözlə C/əzaların İcrası Məcəlləsinə əsasən hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma, intizam xarakterli hərbi hissədə saxlama növündə cəzaya məhkum olunmuş hərbi qulluqçular xəstəliyə görə hərbi xidmətə yararsızsayıldıqda hallarda cəzanın çəkilməmiş hissəsini çəkməkdən azad edilirlər. Belə ki, cəzanın çəkilməmiş hissəsi məhkəmə tərəfindən daha yüngül cəza ilə əvəz edilə bilər.

Şəxsiyyət əleyhinə ağır və ya xüsusilə ağır cinayət törətməyə görə beş ildən çox müddətə azadlıqdan məhrum edilmiş qadınlar istisna olmaqla, məhkəmə məhkum edilmiş hamilə qadınlar və səkkiz yaşına qədər uşağı olan qadınlar tərəfindən uşaq səkkiz yaşına çatanaqədər cəzanın çəkilməsini təxirə sala bilər.

Bu norma ilk növbədə humanizm prinsiplərinə əsaslanır. Belə ki, məhkum edilmiş qadının hamiləliyi, habelə az yaşlı uşaqların olması onun azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza çəkməsini mümkünsüz edir. Yəni cəza çəkilən yerlər hamilə qadınların və az yaşlı uşaqları olan qadınların saxlanması üçün uyğun deyildir. Qanunverci bu halda doğulmalı olan gələcək uşağa, həm də analarının cəzə çəkməsi ilə əlaqədar normal inkişaf edə bilməyəcək az yaşlı qayğı mövqeyindən çıxış edir.

Cinayət Məcəlləsinin maddəsində nəzərdə tutulmuş qadınlar, məhkum edilmiş şəxslər üzərində nəzarəti həyata keçirən müvafiq dövlət orqanını xəbərdarlığından sonra uşaqdan müvafiq dövlət orqanını xəbərdarlığından sonra uşaq imtina etdiyi və ya uşağı

tərbiyə etməkdən boyun qaçırmaqdan davam etdiyi halda, məhkəmə həmin orqanın təqdimatı əsasında cəzaçəkmənin təxirə salınmasını ləğv edə və məhkumu cəzanı çəkmək üçün hkmilə müəyyən olunmuş ferə göndərə bilər.

Uşaq səkkiz yaşına çatdıqda, məhkəmə məhkum edilmiş qadını cəzanın çəkilməmiş hissəsindən azad edir və ya cəzanın çəkilməmiş hissəsini daha yüngül cəza növü ilə əvəz edir. yaxud məhkum edilmiş qadını cəzanın qalan hissəsini çəkmək üçün müvafiq müəsisəyə göndərir.

Cəzaçəkmənin təxirə salıldığı müddətdə məhkum edilməsini cinayət törətdikdə, məhkəmə ona hökümlərin məcmusu üzrə cəza təyin edir.

Hamilə qadınların və səkkiz yaşınadək uşaqları olan qadınların cəza çəkməsi təxirə salınmasına aid olan qanun həmin kateqoriyadan olan lakin şəxsiyyətə qarşı ağır və xüsusilə ağır cinayətə görə beş ildən çox müddətə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum olunmuş qadınlar barəsində tətbiq edilir.

Cinayət törətməyə görə cəzaya məhkum edilən hamilə qadının və ya səkkiz yaşına qədər uşağı olan məhkumun olunmuş qadınlar barəsində tətbiq edilir.

Cinayət törətməyə görə cəzaya məhkum edilən hamilə qadının və ya səkkiz yaşına qədər uşağı olan məhkumun cəzasının çəkilməsinin təxirə salınması üçün məhkəməyə aşağıdakı sənədlər təqdim edilir;

- məhkumun məhkəmənin adına yazdığı ərizə;
- məhkum barəsində xasiyyətnamə;
- cəzaçəkmə müəsisəsi müdiriyyətin mülahizəsinin əks etdirən təqdimatı;
- məhkum üçün yaşayış şəraiti yaratmaq haqqında qohumların yazılı razılığı;
- qadının hamiləliyi haqqında həkimlərin rəyi və uşağın doğum haqqında şəhadətnamənin surəti;

Cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasına dair məhkəmənin verdiyi qərar əsasında cəzaçəkmə müəsisəsinin müdiriyyəti məhkum qadını cəza çəkməkdən azad edir.

Cəzanın icrası təxirə salınan və bununla əlaqədar uşağı olan qadın on beş gün ərzində uşağı yerin məhkəmə icrası tərəfindən qeydiyyatına alınır.

Maddədə göstərilən məhkum qadınların cəzalarının icrası uşaq səkkiz yaşına çatana qədər təxirə salır.

cəzanın təxirə salınan qadın yaşayış yerində məhkəmə icrasının qeydiyyatına düşməli, dünyaya gətirdiyi uşağın qayğısına çəkməli, onun tərbiyəsi ilə məşğul olmalıdır

Uşaq səkkiz yaşına çatdıqdan sonra məhkəməyə məhkum olunmuş qadın-ananın taleyinin həlli məsələsinə qədər və onu cəzanın qalan hissəsinin çəkməkdən ya azad edir. ya bu cəzanın daha yüngül cəza ilə əvəz edir. ya da məhkumun cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən ötrü islah müəssisəsinə qayığması haqqında qərar qəbul edir. Belə ki, barəsində cəzanın çəkilməsi təxirə salınmış qadın həmin dövrdə öz analıq vəzifələrini neçə yerinə yetirmişdir və ümumiyyətlə onun davranışı nə dərəcədə nümunəvi olmuşdur.

Cəzanın icrası təxirə salınan məhkum qadın uşağının tərbiyəsindən boyun qaçırdır, yaxud da uşaqdan imtina etdikdə məhkəmə icrası tərəfindən yazılı xəbərdarlıqla belə hərəkətə son qoymaq ondan tələb edilir. Məhkum qadın xəbərdarlıq aldıqdan sonra da uşağı tərbiyə etməkdən boyun qaçırırsa. yaxud da uşaqdan imtina edirsə, məhkəmə icraçısı məhkumun yaşayış yerinin məhkəməsinə müraciət edir. İcrası məhkəməyə yazdığı təqdimatda cəzanın icrasının təxirə salınmasına dair qərarın ləğv edilməsini və qadının cəza çəkməsi üçün onun cəzaçəkmə yerinə qaytarılması təklif edilir.

Cəzanın icrası təxirə salınan uşağı vəfat etdikdə, yaxud da səkkiz yaşına çatdıqda məhkəmə məhkum qadının cəzanın icrasının təxirə salındığı dövrdə uşağın tərbiyəsinə münasibətini, qadının özünün davranışını nəzərə alaraq məhkum qaydan ya cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad edilir, ya da cəzanın çəkilməmiş hissəsini başqa daha yüngül cəza ilə əvəz edir. Məhkəmə sadalanın tədbirlərin tətbiqini məqbul saymaqdan müəssisəsinə göndərir.

Azərbaycan Respublikası Cəzaların İcrası məclləsinə görə cəzaçəkmə müəssisənin müdiriyyəti məhkəmədən hamilə və ya səkkiz yaşına qədər uşağı olan məhkum qaydan barəsində cəzanın çəkilməsinin təxirə salınması haqqında qərarı aldıqdan sonra onu azad edir. Məhkum azad edildiyi vaxtından sonra on beş gün müddətində yaşayış yeri üzrə məhkəmə icrasına qeydiyyatı götürülməsi ilə əlaqədar uşağı olan məhkum qadın cəzanın çəkilməsində azad edildikdən sonra yaşayış yerinə dövlət hesabına gedir.

Hamilə və ya səkkiz yaşına qədər uşağı olan məhkəmə qadının azad olunduğu vaxtdan üç gündən gec olmayaraq yaşayış yeri üzrə məhkəmə azad etmə tarixi göstərməklə, cəzanın icrasının təxirə salınması haqqında qərarın surəti göndərilir.

Məhkəmə icrası hamilə və ya səkkiz yaşına qədər uşağı olan məhkum qadını qeydiyyatı götürülür və onun üzərində nəzarəti həyata keçirir.

Məhkəmə icrası hamilə və ya səkkiz yaşına qədər uşağı olan məhkum qadın qeydiyyatı aldıqdan sonra üç gün ərzində onun azad etdiyi cəzaçəkmə müəssisəsinə məlumat göndərir.

Məhkəmənin ittiham hökmü qanun qüvvəyə mindiyi gündən aşağıdakı müddətlərdə icra edilməmişdirsə, məhkum edilmiş şəxs cəkməkdən azad olunur:

- böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətə görə məhkum edilərkən iki il keçdikdə;

- az ağır cinayət törətməyə görə məhkum edilərkən yeddi il keçdikdə;

- ağır cinayət törətməyə görə məhkum edilərkən on iki il keçdikdən sonra;

- xüsusilə ağır cinayət törətməyə görə məhkum edilərkən iyirmi il keçdikdə;

Məhkum edilmiş şəxs cəzanın çəkməkdən boyun qaçırdıqda, icra müddətinin axımı dayanır. Bu halda icra müddətinin axımı həmin şəxs tutulduğu və ya könüllü gəlib təqsirin boynuna aldığı vaxtdan bərpa olunur.

Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzasına məhkum edilmiş şəxs barəsində icra müddətinin tətbiq olunması məsələsini saymadıqda, həmin cəza növü müəyyən müddətə azadlıqdan məhrum etmə cəzası ilə əvəz edilir.

Məsələnin Xüsusi hissəsinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş sülh və bəşəriyyət əleyhinə və müharibə cinayətləri törətmiş şəxslərə bu maddənin müddəaları tətbiq olunmur. Bu maddə onunla izah edilir ki, törədilən cinayətə görə məhkəmə tərəfindən çıxarılan hökm müxtəlif səbəblər üzündən icraya yönəldilməyə bilər. Məsələn, məhkəmə icraçılarının səhlənkarlığı, hökm çıxarıldıqdan sonra məhkumun xəstələnməsi və buna görə hökmün icra edilməməsi, məhkəmə sənədlərini məhv etmiş zəlzələ tipli təbii fəlakət və s. sənədlər ola bilər.

İcra müddətinin keçməsi dedikdə yəni hökm çıxarıldıqdan sonra qanunda göstərilən elə müddətlərdir ki, bu müddət keçənə qədər hökm icra edilməmişdirsə, belə müddətlərin keçməsi artıq hökmə təyin edilən cəzanın icrasını lüzumsuz edir.

İttiham hökmünün icrası ilə bağlı qanunda göstərilən müddətlər keçdikdə və müddət kəsilmədikdə, şəxsə təyin edilən cəzanı çəkməkdən azad etmənin əsası olur. Belə ki, müddət hökm qüvvəyə mindiyi gündən qanunda göstərilən vaxt keçənə qədər davam edir.

Qeyd etdiyi kimi şəxsin məhkum olduğu əməlin hansı kateqoriya cinayət aid olmasından asılı olaraq qüvvədə olan cinayət ittiham icrasının dörd növ müddətini müəyyən etmişdir:

- böyük ictimai təhlükə törətməyən cinayətə görə 2 il;
- az ağır cinayətə görə – 7 il;
- ağır cinayətə görə – 12 il;
- xüsusilə ağır cinayətə görə -20 il;

Hər hansı müddətə təyin edilən islah işləri, müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrumetmə, ictimai işlər, hərbi xidmət üzrə məhdudlaşdırma, azadlığı məhdudlaşdırma, cərimə növündə cəzaların icrasından şəxsin azad edilməsi üçün iki ilə müddətin keçməsi tələb olunur.

İttiham hökmünün icrası üçün qanunda göstərilən müvafiq süddətlər dayandırılmamışdırsa, şəxsin icra edilməyən həm əsas, həm də əlavə cəzadan azad edilir. Məhkum edilmiş şəxs cəzanın çəkməkdən boyun qaçırmaqdan ittiham hökmünün icrası müddətinin axımı dayandırılır.

Cəza çəkməkdən boyun qaçırma ittiham hökmünün icrasına imkan verməyən məhkum qəsdən etdiyi hərəkətlərdir. Belə hərəkətlər məhkumun yaşayış yerini tərk etməsində, fəmiyasının dəyişməsində və s. ifadə oluna bilər. Belə hərəkətlər özlüyündə cinayət deyildir. Qanuna görə, cəzanı çəkməkdən boyun qaçırma faktına qədər olan müddət, habelə məhkumun boyun qaçırdığı bütün müddət hüquqi əhəmmiyyət kəsb etmir. Bk halda icra müddətinin axımı şəxs tutulduğu və ya könüllü gəlib təqsirini boynuna aldığı bərpa olunur.

Qanunla ittiham hökmünün icra müddətinin keçməsinə görə cəzanın icrasından apzad etmə ömürlür azadlıqdan məhrumetmə cəzasını nəzərdə tutan hökmlərə şamil edilmir.

Ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza on beş il icraya göndərilməmişdirsə və şəxs bu müddət ərzində hökmün icra müddətinin axımını dayandıran hərəkətlə yol verməmişdirsə. müddətin tətbiq olunmasını məhkəmə həll edir.

Məhkəmə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə cəzası müəyyən edən hökm barəsində müddətin tətbiq edilib-edilməməsini, məhkumun hökmün icra müddəti dövründəki davranışını nəzərə alaraq həll edir. Əgər məhkəmə müddəti tətbiq etməyi

kifayət qədər əsas tapmırsa, ömürlük azadlıqdan məhrumetməni müddətli azadlıqdan məhrumetmə ilə əvəz edilir.

İttiham hökmünün icra müddətinin başa çatması ilə şəxs çəkməli olduğu cəzadan birdəfəlik azad edilmir. Buna görə də şəxs onun barəsində mövcud olan ittiham hökmünün icrası müddəti keçdiyi uzun cəzanı icraya yönəltmədən azad edilməsi ilə əlaqədar məhkəməyə ərizə ilə müraciət edir. Məhkəmə ittiham hökmünün icrası müddətinin başa çatmasına görə məhkumu onun ərazisində cəzva çəkməkdən azad edir.

Cinayət müddəalarına müvafiq olaraq hökm çıxarılmış məhkəmə ittiham hökmünün icrası müddətinin başa çatmasına görə məhkum onun ərazisi əsasında cəza çəkməkdən azad edir.

Cəzanın çəkilməsinin təxirə salınmasının ləğv edilməsi və məhkumun azadlıqdan məhrum etmə cəzanın çəkilməsi üçün göndərilməsi cəzaları icra edən müəssisə və orqanın təqdimatına əsasən cinayət qanunu müddəalarına müvafiq olaraq hökm çıxarmış məhkəmə tərəfindən həyata keçirilir.

Cinayət Qanununun Əsasən sülh və bəşəriyyət əleyhinə edilən cinayətlərə görə məhkum edilən şəxslərin hökmünün icra müddəti keçmiş olsa da, onlar barəsində hökmün icra müddətinin keçməsi ilə azad etmə institutu tətbiq edilmir.

Amnistiya aktı fərdi qaydada müəyyən edilməyən şəxslər barəsində Azərbaycan Respublikasının milli məclisi tərəfindən qəbul edilir.

Cinayət törətmiş şəxslər amnistiya aktı ilə cinayət məsuliyyətindən azad edtlə bilərlər. Cinayət törətməyə görə məhkum olunmuş şəxslər isə cəzadan azad edilə bilər, yaxud da onlara təyin olunmuş cəzanın müddəti azaldıla bilər və ya belə şəxslərin cəzasının çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü ilə əvəz edilə bilər yaxud belə şəxslər əlavəcəzadan azad edilə bilərlər. Amnistiya aktı ilə cəzanı çəkmiş şəxslərin məhkumluğu götürülə bilər.

Keçmiş Cinayət Məcəlləsində amnistiyanın və əfvətmənin adı ilə bağlı xüsusi maddə nəzərdə tutulmurdu. bununla belə amnistiya və əfvətmə qaydasında cəzadan azad etməyə yol verdiyi qeyd edilirdi.

Amnistiya (ümumi əfv) - Azərbaycan Respublikası Milli Məcəlləsinin qəbul etdiyi müəyyən edilən normativ hüquqi aktdır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasına görə. amnistiya aktı vermək ancaq Milli Məclisin səlahiyyətinə aiddir.

Amnistiya dövlət hüquqi akt kimi aşağıdakı əlamətlərə səciyyələnir.

a) amnistiya aktı normativ xarakter daşıyır. Bu akt fərdin-qeyri müəyyən şəxsləri və hansı prosessual mərhələdə olmasından asılı olmayaraq qeyri-müəyyən sayda cinayət işlərinə şamil edilir.

b) amnistiya aktı, bu aktı tətbiq edəcək hüquq-mühafizə orqanları üçün məcburi xarakter daşıyır;

ğ) amnistiya altında müəyyən kateqoriya şəxslərin azad edilməsinin hüquqi əsası, qaydaları və şərtləri təsbit olunur.

Amnistiya aktı cəza və məsuliyyət məsələsinə aşağıdakı formalarda təsir göstərə bilər;

a) cinayət məsuliyyətini aradan qaldırır;

b) cəzadın (əsas və əlavə cəzadan) tamamilə azad edilir;

v) cəzanın müddəti azaldılır;

q) cəzadan şərti azad edir;

ğ) təyin edilən cəzanı (cəzanın çəkilməmiş hissəsini) başqa yüngül cəza ilə əvəz edir;

d) əlavə cəzadan azad edir;

e) məhkumluğu görür.

Verilən amnistiya altında yuxarıda sadalanan məsələlərin hamısı həll edilməyə də bilər. Yəni amnistiya aktı, bu və ya digər cəzaya görə məsuliyyət nəzərdə tutan cinayət qanununa dəyişikliklər etmir, belə ki, amnistiya ilə əfv edilmiş şəxslərin, məhkumların vəziyyətini yüngülləşdirir. Qeyd edildiyi kimi amnistiya aktı özündə həm cinayət məsuliyyətdən, həm də cəzadan azad etməni uyğunlaşdırır.

Ümumiyyətlə, amnistiya aktı belə akt verilənə qədər törədilən cinayətlərə şamil edilir. Əgər uzanan əə davam edən cinayətə amnistiya aktı verilənə qədər son qoyulmamışdırsa, belə cinayəti törədən şəxsə amnistiya aktı tətbiq edilmir. Lakin bu cinayətlərə münasibətdə amnistiya aktının tətbiqinə dair aktdı şərtlər nəzərdə tutula bilər. Amnistiya aktına əsasən. məhkum cəzadan şərti azad edilmişdirsə, məsuliyyət hökmlərin məcmusu qaydasında həll edilir.

Verilən amnistiya haqqında qərarla bu aktdın irəli gələn azad etmə tədbirlərini həyata keçirmək orqanların fəaliyyətinə göstərişlər də olur. Belə ki, amnistiya aktı əsasında müstənitq cinayət işinin icrasının dayandırılması və işin xitam olunması

haqqında qərar qəbul edir, lakin məhkəmədə baxılan cinayət işinin dayandırılmasına dair qərarla çıxarır, xüsusi təşkil olunmuş komissiyanın qərarı ilə azadlıqdan məhrumetmə yerlərində cəza çəkən məhkumlar cəzadan azad edilir. Törədilən cinayətə görə barəsində cinayət işi qaldırılan şəxs amnistiya aktına əsasən məsuliyyətdən azad edilə bilərsə, lakin şəxs törədilən cinayətdə özünün təqsirli bilmirsə, və məhkəmədə işə baxılmasını təkid edirsə, belə şəxs barəsində amnistiya aktı tətbiq edilmir.

Amnistiya aktının tətbiq edilməməsi və ya düzgün tətbiq edilməməsi haqqında məhkumun ərazisinə amnistiya aktı və cinayət qanunun müddələrinə müvafiq olaraq cəzanı icra edən müəssisə və ya orqanın mülahizəsi nəzərə alınmaqla cəzanın çəkdiyi yer üzrə birinci instansiya məhkəməsi tərəfindən baxılır.

Xüsusilə qeyd etməliyik ki, amnistiya aktı ölkənin həyatında baş verən əlamətdar tarixi hadisələrə bağlı verilir.

Əfvətmə fərdi qaydada müəyyən edilmiş şəxs barəsində Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən həyata keçirilir.

Cinayət törətməyə görə məhkum olunmuş şəxs əfvətmə aktı ilə cəzanın qalan hissəsini çəkməkdən azad edilə bilər, yaxud ona təyin olunmuş cəzanın müddəti azaldıla bilər və ya belə şəxsin cəzanın çəkilməmiş hissəsi daha yüngül cəza növü əvəz edilə bilər.

Ömürlük azadlıqdan məhrum etmə cəzası əfv qaydasına iyirmi beş ildən çox olmayan müddətə azadlıqdan məhrumetmə cəzası ilə əvəz edilə bilər.

Əfvətmə aktı ilə cəzanı çəkmiş şəxsin məhkumluğu görülə bilər.

əfvətmə aktı məhkəmədən kənar Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən və məhkumları cəzadan azad edilir, təyin edilən cəzanını müddəti azaldılır, yaxud da cəzanını çəkilməmiş hissəsi yüngül cəza ilə əvəz edilir. Əfvətmə aktı ilə şəxsin məhkumluğu üzərindən götürülə bilər.

Törədilən cinayətə görə barəsində ibtidai istintaq gedən, yaxud da məhkəmə baxışında olan şəxslər əfvətmə aktı ilə məsuliyyətdən azad edilə bilməz.

Əfvətmə aktı ilə ömürlük azadlıqdan məhrumetmə növündə cəzası müddətli azadlıqdan məhrumetmə növündə cəza ilə əvəz edilə bilərlər. Belə hallarda əvəz edən məhrumetmənin yüksək həddi 25 ildən artıq ola bilməz. Əfvətmə aktı aşağıdakı qeyd edilən cəhətləri görə amnistiya aktından fərqlənir.

a) əfvətmə aktı amnistiyadan fərqli olaraq normativ xarakterli deyildir. Əfvətmə konkret hallar üzrə tətbiq edilən aktdır;

b) əfvətmə aktı fərdən məlum şəxslər barəsində tətbiq edildiyi halda amnistiya fərdən qeyri-müəyyən məhkumlar barəsində tətbiq edilir;

v) əfvətmə aktı birbaşa konkret məhkumun, yaxud da fərdən bəlli məhkumların cəzadan azad edilməsinin verdiyi akt əsasında cinayət törədən şəxs məsuliyyətdən və cəzadan azad edilir;

q) əfvətmə aktının verilməsinə dair vəsatət. məhkumun qohumları və ya cəzaçəkmə müəssisəsinin müdiriyyəti tərəfindən verilir. Belə vəsatəti törətdiyi cinayətə görə Respublikamızda cəza çəkən əcnəbilər barəsində xaricidövlətlərin səlahiyyətli orqanları da qaldıra bilər. Amnistiya aktı isə qaldırılmış vəsatətə görə deyil, səlahiyyətli hakimiyyət orqanını təşəbbüsü ilə verilir.

Cinayət törətməyə görə məhkum edilmiş şəxs məhkəmənin ittiham hökmü qanuni qüvvəyə mindiyi gündən məhkumluğun götürüldüyü və ödənilməyə qədər məhkum olunmuş hesab edilir. Cinayətlərin residiyi zamanı və cəza təyin edilərkən Cinayət məəcəlləsinə uyğun olaraq məhkumluq nəzərə alınır. Belə ki, aşağıdakı şəxslər məhkumluğu olmayan şəxslər hesab edirlər.

- şərti məhkum olunmuş şəxslər barəsində-sınaq müddəti başa çatdıqda;
- azadlıqdan məhrum etməyə nisbətən daha yüngül cəzaya məhkum edilmiş şəxslər barəsində-onların cəzanı çəkib qurtardıqları gündən bir il keçdikdə;
- böyük ictimai-təhlükə törətməyən və ya az ağır cinayəti törətməyə görə azadlıqdan məhrum etmə məhkum edilmiş şəxslər barəsində-onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən üç il keçdikdən;
- ağır cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində-onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən altı il keçdikdə;
- xüsusilə ağır cinayət örtməyə görə məhkum edilmiş şəxslər barəsində onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən səkkiz il keçdikdə məhkumluq önəlməmiş hesab olunur.

Məhkum edilmiş şəxs qanunla müəyyən edilmiş qaydada vaxtından əvvəl cəza çəkməkdən azad edildikdə və yaxud cəzanın çəkilməmiş hissəsində yüngül cəza növü ilə əvəz edildikdə, məhkumluğun ödənilməsi müddəti əsas və əlavə cəzanı çəkməkdən azad edildiyi vaxtdan hesablanır.

Şəxs cəzanı çəkib qurtardıqdan sonra nümunəvi davranını ilə islah olduğunu sübut edərsə, məhkəmə həmin şəxsin vəsaiti əsasında məhkumluğu vaxtından əvvəl onun üzərindən götürə bilər.

Məhkumluq törədilən cinayətə görə çəkilən cəzanın hüquqi nəticəsi olub, şəxsin üzərinə cinayət hüquqi və digər ümumi xarakterli müəyyən məhdudiyətlərin qoyulması ilə bağlıdır.

Ümumiyyətlə, məhkumluq halı cinayət tərkibinə daxil edildikdə bu hal cəmiyyətin tövsifində əmələ hüquqi qiymət verilməsində iştirak edir. məhkumluq həm də yenidən tərədən şəxs üçün məsuliyyəti ağırlaşdıran hal kimi qiymətləndirilə bilər.

Qüvvədə olan CM qanunçuluq prinsipinə uyğun olaraq məhkumluğun hüquqi əhəmiyyəti və onun ödənilməsinin və götürülməsinin cinayət-hüquqi nəticələrini müəyyən edir.

Yəni cinayət qanunu uzun müddət çəkilən cəzaya görə yaranan məhkumluq müddətinin axımının yenidən törədilən cinayətlə kəsilməsinə dair keçmiş qanunla müəyyən edilən qaydanı aradan qaldırmışdır.

Qüvvədə olan Cinayət Məcəlləsi şəxsin məhkumluğun başlanğıcını və qurtarma anını müəyyən edir. İttiham hökmünün qüvvəyə mindiyi on şəxs barəsində məhkumluğun başlanğıc, məhkumluğun ödənilməsi və ya görüldüyü an isə son anı sayılır.

CM-in müvafiq maddəsinə əsasən məhkumluğun cinayət-hüquqi nəticələri iki məsələyə münasibətdə özünü biruzə verir. Belə ki, məhkumluq zəmnində şəxs residiv, təhlükəli rksidiv və xüsusi təhlükəli residiv və xüsusi təhlükəli residiv kimi tanınır və məhkumluq bu növ residivlərə görə cəza təyininə nəzərə alınır. İkinci, məhkumluq CM-in Xüsusi hissənin bəzi fəsilərində təkilərə məsuliyyəti ağırlaşdıran, yaxud da xüsusilə ağırlaşdıran hal kimi daxil edildiyindən (mad. 177.3.3., 178.3.3., 180.3.3. və s.) müvafiq cinayətlərin tövsifində iştirak edərək məsuliyyəti ciddi surətdə ağırlaşdırır.

Məhkumluğun şəxs üçün yaratdığı ümumi xarakterli məhdudiyətlər, bəzi idarə aktlarında işə daxil olmaqla qoyulan məhdudiyətlərdə, məsələn, məhkum edilən şəxsin hüquqi-mühafizə orqanlarına işə götürülməməsində yaşayış yeri seçmək, müəyyən növ fəaliyyəti və peşəsi seçmək sahəsində də ümumi hüquqi xarakterli məhdudiyətlər yarada bilər.

Şərh olunan maddənin göstərişinə görə ittiham hökmünün müddətinin keçməsinə cəzadan azad edilən şəxslər (mad.80); xəstəliyə görə cəzanı çəkməkdən azad edilən

şəxslər (mad.78), şərti olaraq məhkum edilmiş, lakin sınaq müddətində yeni cinayət törətməmiş şəxslər (mad.70). cəzanın qadınlar da məhkumluğu olmayan şəxslər hesab edilir. Əgər məhkum edilən şəxs xəstələnə qədər cəza çəkmişdirsə, yaxud da xəstəliyə görə cəzadan azad edilmiş, sonradan sağalmışsa və bu müddət ərzində ittiham hökmünün (barəsində ittiham hökmü çıxarılmamış şəxsin əməlinə görə cinayət məsuliyyətinə cəlb etmə müddəti keçməmişdirsə) icrası müddəti keçməmişdirsə, belə şəxslər Məcəllənin müvafiq maddəsinin (mad.76.1) son bəndinin göstərişinə görə cəza çəkmə yerinə qaytarıla bilərlər. Barəsində ittiham hökmü çıxarılmayan, sağalan şəxslərin işi yenidən təzələnilir və baxılmaq üçün məhkəməyə göndərilir.

Göründüyü kimi, xəstəliyə görə cəzanı çəkməkdən azad etmə ancaq xəstəlik dövründəki müddətə azad etmə ilə məhdudlaşır. Qeyd edilən halarda şəxsin məhkumluğu olmayan şəxs saymaq olmaz.

Göründüyü kimi, cəstəliyə görə cəzanı çəkməkdən azad etmə ancaq xəstəlik dövründəki müddətə azad etmə ilə məhdudlaşır. Qeyd edilən hallarda şəxsin məhkumluğu olmayan şəxs saymaq olmaz.

Bu müddəalar hamilə, yaxud azyaşlı uşaqları olan qadınlara da aiddir. Əgər belə qadınlar hökm qüvvəyə minəndən sonra cəzalarının müəyyən hissəsini çəkmişlərsə, yaxud da hökm qüvvəyə minən kimi dərhal onların cəzalarının icrası təxirə salınmış olsa da, qadın hamiləlikdən xilas olduqdan sonra himayəsində olan səkkiz yaşa çatdıqda (yaxud da uşaq öldükdə) məhkəmə onu cəzanı çəkmək üçün yenidən hökmlə də müəyyən edilən yerə göndərsə, belə şəxsləri də məhkumluğu olmayan şəxslər saymaq olmaz.

Müddətli həqiqi hərbi xidmətdə olan və cinayət törədin (yaxud müqavilə əsasında və cizir vəzifələrində hərbi xidmətdə olan) şəxslərin barəsində tətbiq edilən intizam xarakterli hissədə saxlama növündə cəzaları tam, yaxud da qismən çəkmələri də, qanunda başqa göstəriş olmadığından, məhkumluq yaradır.

Qüvvədə olan cinayət qanuni məhkumluq müddətlərini törədilən cinayətlərin kateqoriya mənsubiyyətlərinə görə müəyyən edir. CM-in 83-cü maddəsinə görə dör növ məhkumluq müddəti nəzərdə tutulur.

Yeni qəbul edilən CM-in 83-cü maddəsinin 83.2-ci bəndinə əsasən. Barəsində cəza təyin etməməklə və ya təyin edilmiş cəzadan azad edilməklə əlaqədar ittiham hökmü çıxarılmış şəxs məhkumluğu olmayan hesab edilir.

Həmin maddənin 83.3-cü bəndiən əsasən, aşağıdakı hallarda məhkumluq ödənilmiş hesab olunur.

- şərti məhkum edilmiş şəxslər barəsində - sınaq müddəti başa çatdıqda;
- cəzanın çəkilməsi təxirə salınmış şəxslər barəsində CM-in 79.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş qaydada cəzadan və ya cəzanın çəkilməmiş hissəsində cəzadan azad edildikdə;
- ittiham hökmü qanunla müəyyən edilmiş müddətdən icra edilməmiş şəxslər barəsində - CM-in 80.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müddətlər keçdikdə;
- azadlıqdan məhrum etməyə nisbətən daha yüngül cəzaya məhkum edilmiş şəxslər barəsində - onlar cəzanı çəkib qurtardıqları gündən – bir il keçdikdə;
- böyük ictimai təhlükə törətməyən, cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etdilmiş şəxslər barəsində - onlar cəzanın çəkib qurtardığı gündən bir il keçdikdə;
- az ağır cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanın çəkib qurtardığı gündən - iki il keçdikdə;
- ağır cinayət törətməyə görə azadlıqdan məhrum etməyə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanın çəkib qurtardığı gündən – altı il keçdikdə
- xüsusilə ağır cinayət törətməyə görə məhkum edilmiş şəxslər barəsində – onlar cəzanın çəkib qurtardığı gündən – səkkiz il keçdikdə.

Tərədilən cinayətə görə hökmlə təyin edilən əsas və əlavə cəza çəkilib qurtardıqdan sonra yuxarıda sadalanan müddətlər göstərsə, məhkumluq birdəfəlik olaraq ödənilmiş olur və şəxs daha məhkumluğu olan şəxs sayılmır

Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmədə və ya cəzanın çəkilməmiş hissəsini daha yüngül cəza növü ilə əvəz etmədə məhkumluq müddəti cəzanın faktiki olaraq çəkilən hissəsinə görə hesablanır, müddətin axımı isə şəxsin cəzadan (əsas və əlavə cəzada) azad edildiyi gündən başlanır.

Məhkumluq müddətinin ödənilməsi və götürülməsi ilə məhkumluğun cinayət-hüquqi və ümumi xarakterli nəticələri tamamilə aradan qalxır.

Amnistiya və əfvətmə aktına əsasən cəzadan azad etmədən başqa, cəzadan azad etmənin digər bütün növləri yalnız məhkəmə tərəfindən tətbiq olunur.

NƏTİCƏ

Beləliklə, qüvvədə olan qanunvericilik kifayət qədər əsaslar olduqda cinayət törətmiş şəxsin etdiyi əmələ görə cəzadan tamamilə və ya qismən azad edilməsinə yol verir. Bu cür azadətə AR-ın CM-in 76-cı maddəsində nəzərdə tutulmuşdur.

Cəzadan azad etmə o vaxt tətbiq olunur ki, cinayət etmiş şəxsin şəxsiyyəti cəmiyyət üçün daha təhlükəli olmasın və oona cəza vermədən islah etmək mümkün olsun. Yəni cəzadan azad etmə məsəli həll edilən zaman təkcə ətraf mühit deyil, qeyd etdiyimiz kimi həm də məhkumun şəxsiyyəti, onun davranışı və mənəvi dəyərləri də dəyişmiş olur. Bütün obyektiv proqnoz edir və cəzadan azad ediləcəyi təqdirdə onun yenidən cinayətə qayatmayacağına mümkünlüyü məsələsi həll edilir.

Şəxs cəzadan tamamilə azad edilərsə, o məhkum olunmamış hesab olunur. Cəzadan azad etmə cəzanın müəyyən hissəsini çəkəndən sonra tətbiq olunduqda isə şəxsin çəkilməz cəzanın faktiki müddətinə uyğun hesablanan məhkumluğu yaranır.

Cəzadan azad etmənin aşağıdakı növləri vardır:

1. Cəzadan şərti olaraq vaxtından əvvəl azad etmə.
2. Cəzanın çəkilməmiş hissəsini daha yüngül cəza növü ilə əvəz etmə.
3. Hamilə qadınlar və azyaşlı uşaqları olan qadınlar tərəfindən çəkilməsinin təxirə salınması.
4. İttiham hökmünün icrası müddəti ilə əlaqədar cəza çəkməkdən azad etmə.
5. Amnistiya.
6. Əfv etmə.